

• תחיית ממתים

בראשית רבה (וילנא) פרשה כח

(ג) ויאמר ה' אמחה את האדם, ר' לוי בשם ר' יוחנן אמר אפי' אסטרובלין של רחיים נמחה, ר"י בר סימון בשם ר' יוחנן אמר אפי' עפרו של אדה"ר = אדם הראשון = נמחה, כד דרשה ר"י בציפורי בצבורא ולא קיבלו מיניה, רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אמר אפילו לוז של שדרה, שממנו הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא נמחה, אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבא, א"ל מלוז של שדרה א"ל מנין אתה יודע א"ל איתתיה לידי ואנא מודע לך, טחנו ברחים ולא נטחון, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום.

• ניוול המת

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קנד עמוד א

איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת, ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן היה בשעת מיתתו, ובאו ושאלו את רבי עקיבא: מהו לבדוק? אמר להם: אי אתם רשאים לנוולו; ועוד, סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה;

שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - יו"ד סימן רי

ע"ד קונטרסו אשר שלח אלי אשר העריך מערכה בנדון השאלה שבאה עליו מק"ק לונדון במעשה שאירע שם באחד שחלה בחולי האבן בכיסו והרופאים חתכו כדרכם בעסק רפואה במכה כזו ולא עלתה לו תרופה ומת ונשאלו שם חכמי העיר אם מותר לחתוך בגוף המת במקום הזה כדי לראות במופת שורש המכה הזאת כדי להתלמד מזה בהנהגת הרופאים מכאן ולהבא אם יקרה מקרה כזה שידעו איך יתנהגו בענין החיתוך הצריך לרפואה ושלא להרבות בחיתוך כדי למעט בסכנת החיתוך אם יש בזה איסור משום דאית ביה ניוול ובזיון להמת הזה או אם מותר משום דאתי מיניה הצלת נפשות להבא להיות מיזהר זהיר במלאכה זו על תכליתה.

...

שאפילו ספק דוחה שבת החמורה ומשנה מפורשת ביומא דף פ"ג וכל ספק נפשות דוחה שבת ושם דף פ"ד ע"ב ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת ע"ש. ואמנם כ"ז ביש ספק סכנת נפשות לפנינו כגון חולה או נפילת גל, וכן במס' חולין שם גבי רוצח הפיקוח נפש לפנינו וכן אפילו לענין ממון שם במס' ב"ב ההיזק לפנינו אבל בנדון דידן אין כאן שום חולה הצריך לזה רק שרוצים ללמוד חכמה זו אולי יזדמן חולה שיהיה צריך לזה ודאי דלא דחינן...

• הלנת המת

דברים פרק כא פסוק כג

לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יקוק אלהיך נתן לך נחלה:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה - תלמוד לומר כי קבור תקברנו...

• הנאת המת

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כט עמוד ב

מת אסור בהנאה

- הצלת חיים

משנה מסכת סנהדרין פרק ד משנה ה

נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחד מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא.

ויקרא פרק יט פסוק טז

לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך אני יקוק:

רש"י ויקרא פרק יט פסוק טז

לא תעמד על דם רעך - לראות במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר, וחיה או לסטים באים עליו:

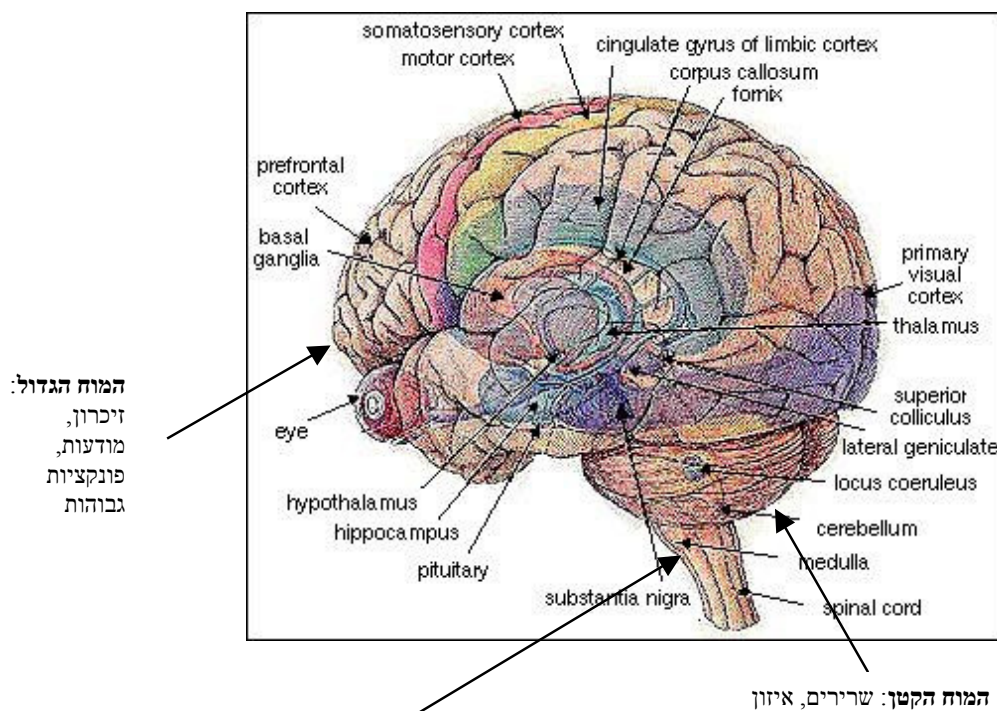
דברים פרק כב פסוק ב

ואם לא קרוב אֶחִיד אֵלֶיךָ ולא ידעתו ואספתו אל תוֹךְ בֵּיתְךָ וְהִיָּה עִמָּךְ עַד דָּרֵשׁ אֶחִיד אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוֹ לוֹ:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

אבדת גופו מניין - תלמוד לומר והשבתו לו! [רש"י: קרא יתירא הוא למדרש: השב את גופו לעצמו].

- אנטומיה

- מערכת חיישנים ועצבים בגזע המוח מפעילה פיעולות הנשימה והחמצן מפעולה זו נותן ללב לפעול.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד א

מי שנפל עליו מפולת וכו'. מאי קאמר? - לא מיבעיא קאמר [למה צריך ללמד את זה?]: לא מיבעיא [לא היה צריך ללמד] ספק הוא שם ספק אינו שם, דאי איתיה [כי אם] חי הוא - דמפקחין, אלא אפילו ספק חי ספק מת - מפקחין, ולא מיבעיא [לא היה צריך ללמד] ספק חי ספק מת דישאל, אלא אפילו ספק נכרי ספק ישראל - מפקחין. מצאוהו חי מפקחין. מצאוהו חי פשיטא! - לא צריכא, דאפילו לחיי שעה. ואם מת ניחוהו....

תנו רבנן: [רש"י אם דומה למת שאינו מזיז איבריו] עד היכן הוא בודק? עד חוטמו, ויש אומרים: עד לבו. ... אמר רב פפא: מחלוקת ממטה למעלה, אבל ממעלה למטה, כיון דבדק ליה עד חוטמו - שוב אינו צריך, דכתיב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו".

חוטמו = נשימה

ליבו = פעימת הלב (כסימן של נשימה - ר' ריכמן)

רש"י מסכת יומא דף פה עמוד א

הכי גרסינן: אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה - מחלוקת דהנך תנאי, דמר אמר: עד לבו, ומר אמר: עד חוטמו, מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה, ובדק והולך כלפי ראשו, דמר אמר: בלבו יש להבחין, אם יש בו חיות, שנשמתו ["נשימה" - ר' ריכמן] דופקת שם, ומר אמר: עד חוטמו דזימנין [שלפעמים] דאין חיות ניכר בלבו, וניכר בחוטמו.

רש"י מסכת יומא דף פה עמוד א

עד היכן הוא בודק - אם דומה למת שאינו מזיז איבריו, עד היכן הוא מפקח לדעת האמת?

ר' בלייך - לב כלול ב"מזיז איבריו".

ר' טנדלר - "מזיז איבריו" כולל רק תנועות רצוניות (לא עצמוניות).

• הותז ראשו

משנה מסכת אהלות פרק א משנה ו

[ז] אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו ואפ"י מגוייד ואפ"י גוסס זוקק ליבוס ופוטר מן היבוס מאכיל בתרומה ופוסל בתרומה וכן בהמה וחיה אינן מטמאין עד שתצא נפשם הותזו ראשיהם אף על פי שמפרכסים טמאין כגון זנב של לטאה שהיא מפרכסת:

רמב"ם על משנה מסכת אהלות פרק א משנה ו

ופירוש הותזו ראשיהן הובדלו ראשיהן. מפרכסין מתבוססין, והתנועה שמתנועעין האברים אחר המות קוראים אותה פרכוס. ולטאה הוא "אלסאם אבוץ" לפי שבעל חי זה מתנועע זנבו זמן מה אחר שנכרת. ויארע זה למקצת מיני בעלי החיים אם לא היה הכח המניע מתפשט בכל האברים מיסוד ומוצא אחד אלא יהיה מפולג בכל הגוף.

• הגוסס

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלט סעיף א

הגוסס, הרי הוא כחי לכל דבריו. אין קושרין לחייו, ואין סכין אותו, ואין מדיחין אותו, ואין פוקקין את נקביו, ואין שומטין הכר מתחתיו, ואין נותנין אותו על גבי חול, ולא על גבי חרסית ולא על גבי אדמה, ואין נותנין על כריסו לא קערה ולא מגריפה ולא צלוחית של מים ולא גרגיר של מלח, ואין משמיעין עליו עיירות, ואין שוכרין חלילין ומקוננות, ואין מעמצין עינו עד שתצא נפשו. וכל המעמץ עם יציאת הנפש, ה"ז שופך דמים. ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו, ולא מכניסין עמו ארון לבית, עד שימות. [ב] ואין פותחין עליו בצדוק הדין, עד שתצא נפשו. הגה: וי"א דאין חוצבין לו (ב) קבר אע"פ שאינו עמו בבית, עד אחר שימות (ריב"ש סימן קי"ד). אסור לחצוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום, ויש סכנה בדבר (רבינו ירוחם בשם הר"י החסיד ז"ל). וכן אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד, אסור להשמש הכר והכסת מתחתיו, מכת שאומרין שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזינו ממקומו. וכן אסור לשום מפתחות ב"ה תחת ראשו, כדי שיפרד. אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש, מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע (הכל בהגהת אלפסי פרק אלו מגלחין).

- ר' שלמה זלמן – הבדיקות להבחין מות כל המוח גורמות לאיסורי גוסס.
- ר' טנדלר – בדיקות רפואיות לא גורמות לאיסורי גוסס כי הן להבחנת הפצינט ואם הוא חי נעשה מעשים להצלתו.
- בדיקת נוקלייד (nuclide test) אינה גורמת לאיסורי גוסס.
- ר' רפפורט – בדיקת אפניע (apnea) אינה גורמת לאיסורי גוסס.

• עמדות

לדברים בסיסים יש הסכמה רחבה, כמו:

- מאז ומעולם נקבע מותו של אדם על פי ההלכה כשהוא מוטל כאבן דומם, ופעילות הנשימה והלב פסקו לחלוטין. זאת בתנאי שכל מאמצי החייאה עלו בתוהו, ולאחר המתנה של 20-30 דקות.
- כשהותז הראש בפועל, או כשכל המוח נשפך החוצה, אף על פי שליבו פועם.

פוסקים	קביעת רגע המוות ע"י	ציטוט
[ר' משה פיינשטיין], ר' ד. פיינשטיין, ר' טנדלר, ר' רפפורט, RCA	גוף דום, ולית לו שאר סימנים של חיים, אז מות גזע המוח קובע	שו"ת אגרות משה יורה דעה ח"ג סימן קלב זהו בסתם חולים שנקרב מצבם למיתה ולא הוצרכו למכונה שיעזרם לנשום, אבל איכא חולים גדולים שלא יכלו לנשום והניחו הרופאים בפייהם מכונה שנושם ע"י זה, שע"י המכונה הא שייך שינשום אף שהוא כבר מת דנשימה כזו הא לא מחשיבו כחי, הנה אם לא ניכר בו בעינינו אחרים ענין חיות שנראה כלא מרגיש בכלום אף לא בדקירת מחט וכהא שקורין קאמא כל זמן שהמכונה עובדת עבודתה, אסור ליטול מפיו, דשמא הוא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינזען /החמצן/ שהיה שם לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת, ואם יחיה היינו שיראו שהוא נושם גם בלא המכונה אך בקושי ובהפסקים יחזירו המכונה עוד הפעם לפיו מיד וכה יעשו הרבה פעמים עד שיוטב מצבו או שיראו שאינו נושם בעצמו כלל שהוא מת. R. D. Feinstein: "the responsum of my father...I clarify...If the patient is motionless, even if his heart is still beating, since he cannot breathe autonomously he is absolutely dead."
הרבנות הראשית לישראל	מות כל המוח (כולל BAER)	נקבע מותו של אדם על פי ההלכה לאחר שהוכח בצורה קלינית ומעבדתית, שהנשימה העצמונית פסקה לחלוטין, ובאופן בלתי הפיך. זאת ניתן לקבוע על ידי הוכחה שהמוח כולו, כולל גזע המוח, חדל לפעול בצורה בלתי-הפיכה, שכן גזע המוח הוא-הוא המפעיל את הנשימה.
ביה"ח הדסה	מות גזע המוח כולל בדיקות שאין סמיני חיים	שמועות
ביה"ח שערי צדק	מות כל המוח ע"פ בדיקות שנעשו פעמים ב24 שעות	שמועות
ר' שלמה זלמן אויערבאך	מות כל המוח	לוא יצוייר שבעתיד ימציאו בדיקה, אשר תוכיח בוודאות גמורה ובמהימנות מלאה ללא כל ספק, שכל תאי המוח מתו, ולאחר הפסקת מכשיר ההנשמה יראו בעינינו שאיננו נושם במשך שלושים שניות; ויחד עם זאת, ביצוע הבדיקה לא תפגע דיני גוסס, היינו שהבדיקה לא תהיה כרוכה בהזזת החולה, או בהחדרת חומר לגופו – יהא מקום לשקול אם המצב הזה הזה להותז הראש, ולהתיר ההשתלה ממת כזה, אף אם ליבו פועם.
ר' אלישיב, ר' בלייך	לב דום	כל זמן שלב התורם פועם, ואפילו במקרה שכל מוחו כולל גזע המוח אינו מתפקד כלל הנקרא "מיתת המוח", עם כל זאת דעתנו שאין שום היתר להוציא אף אחד מן איבריו, ויש בזה משום שפיכות דמים.

• קבלת איברים - ר' שלמה זלמן

- בארץ ישראל, שאינם זהירים בכל הפרטים האמורים, והרי יודעים שחייבים להתנהג על פי ההלכה – אסור להיות מועמד לקבל תרומת איברים.
- בחוץ-לארץ, הואיל והרופאים והחולים רובם ככולם נוכרים, שמתנהגים על פי המדע הרפואי והערכאות שלהם – מותר ליהודי להיות מושגל, ולקבל איברים להצלת נפשו, אפילו אם ידוע שתורם האיברים הוא יהודי. [ר' טנדלר חולק כי אין רשות ליהודי להרוג נוכרי].